

■ **JEGYZETEK**

1. Romsics Ignác: A történetírás objektivitásának mítoszáról és a múlt mitizálásának elfogadhatatlanságáról. In: Mítoszok, legendák, tévhitek a 20. századi magyar történelemről. Szerk. Romsics Ignác. Osiris Kiadó, Bp., 2002. 7–27.
2. A történelem mestersége. Rubicon 2003. 6. 4–66.
3. Romsics Ignác: Mi a történelem, hogyan és miért mondjuk el a múltbeli eseményeket? Korunk 2002.12. 126–128; valamint Romsics Ignác: Mi a történelem? In: Mindentudás Egyeteme 1. Szerk. Hitseker Mária – Szilágyi Zsuzsa. Kossuth Kiadó, Bp., 2003. 57–80.
4. Romsics Ignác: A szintézisírás dilemmái. Történelmi Szemle 2006. 3–4. 223–234.
5. Ignác Romsics: Ungarische Geschichtsschreibung im 20. Jahrhundert. Tendenzen, Autoren, Werke. In: Nationale Geschichtskulturen. Bilanz, Ausstrahlung, Europabezogenheit: Beiträge des internationalen Symposions in der Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz, vom 30. September bis 2. Oktober 2004. Hrsg. Heinz Duchhardt. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2006. 195–220.
6. Romsics Ignác: A modern magyar történetírás. In: Boldog születésnapot kívánunk! [Tanulmányok Csepeli György 60. születésnapjára] Az ünnepi írásokat csak website-on publikálták, nyomtatva nem: http://www.csepeli.com/kotet/csepeli60_romsics_ignac.pdf
7. Romsics Ignác: Magyar történetírás a 20. században. In: Találkozások: Várszegi Asztrik pannonhalmi főpát hatvanadik születésnapjára. Szerk. Sulyok Elemér – Varga Máttyás. Pannonhalmi Bencés Főapátság, Pannonhalma, 2006. 257–281.
8. Romsics Ignác: Történelem, történetírás, hagyomány. Osiris Kiadó, Bp., 2008. 321. Különösen Szakosodás, szintetizálás és interdiszciplinaritás a 20. századi történetírásban (165–176.); Magyar történetírás a 20. században (177–195.); A szintézisírás dilemmái (253–264.).
9. Romsics Ignác: A magyar történetírás intézményrendszere és fórumai. Aetas 2010. 4. 7–14.
10. Romsics Ignác: Magyar történetírás a neoabszolutizmus korában. In: Klió és a médiakutatás. Szerk. Martin József – Széchenyi Ágnes. Corvina – Eszterházy Károly Főiskola, Bp., 2011. 281–300.
11. Romsics Ignác: Új tendenciák az ezredforduló történetírásában. Múltunk 2011/2. 130–144.
12. Romsics Ignác: A magyar történetírás gleichschaltolása 1945–1949. Rubicon 2011. 5. 68–82.
13. Ezek rendre: Andics Erzsébet, Domanovszky Sándor, Fejérfatay László, Fraknoi Vilmos, Hajnal István, Hanák Péter, Hóman Bálint, Horváth Mihály, Katona István, Kosáry Domokos, Mályusz Elemér, Marczali Henrik, Molnár Erik, Pach Zsigmond Pál, Pray György, Ránki György, Szabó István, Szalay László, Szekfű Gyula, Szűcs Jenő, Thaly Kálmán.
14. Gróf Mikó Imre, Horváth Mihály, Klebelsberg Kunó, Andics Erzsébet programadó beszédei mellett Salamon Ferenc és Ipolyi Arnold történetelméleti fejtegetései, történeti ars poeticák (Marczali Henriké, a Hóman–Szekfűé, a Domanovszky szerkesztett művelődéstörténeté), valamint az Acsády Ignáchoz köthető gazdaságtörténeti irányzat, a Mályusz-féle népiségtörténet és Hajnal szociológiai indítatású programja mellett Molnár Erik, Pach Zsigmond Pál és Ránki György, valamint Kosáry Domokos számvető jellegű áttekintése és helyzetértékelése került be a szövegvevőlatábatába.
15. Ezt a félreértett magyar pozitívizmust nevezte később Baráth Tibor historiográfiai írásaiban naturalizmusnak.
16. 2011. november 24–25-én az ELTE és a Debreceni Egyetem rendeztek közös, kétnapos konferenciát az ELTE Történeti Intézetének könyvtárában az 1945 utáni magyar történetírásról. Itt Takács Ádám vezetésével Erős Vilmos, Halmos Károly, Lévai Csaba, valamint Pók Attila vett részt a Romsics-kötetről tartott kerekasztal-beszélgetésen.

MAGYARORSZÁG ÉS EURÓPA A KÜLÜGYMINISZTER SZEMÉVEL Balázs Péter: *Magyarország és Európa*

■ Történészek között szinte már banalitásnak ható íratlan szabály, hogy a múlt eseményeinek objektív, tudományos feltárásához és értelmezéséhez legalább fél évszázadnak kell elteltnie. Ezzel a dogmaszerű beidegződéssel akar szakítani a Földes György szerkesztésében néhány éve elindított, *20 év után* című, nagy sikerű

sorozat. Az ismert magyarországi szociológusok,¹ politológusok,² történészek,³ jogászok,⁴ közgazdászok⁵ kötetei a pártpolitikától a csoportidentitáson át a gazdasági kérdésekig, a média növekvő befolyásától a jogrendszer átalakulásáig korunk megannyi kihívását veszik górcső alá. E sorba szervesen illeszkedik a sorozat ti-

zennegyedik köteteként Balázs Péter frissen megjelent munkája Magyarország visszatéréséről a nyugat-európai nemzetközi rendszerbe.

A szerzőt részletesen bemutatni szükségtelen. A Bajnai-kormány külügyminiszteri tárcáját 2009 és 2010 között több mint egy éven át elvállaló, alapvetően közgazdász végzettségű, nemzetközi téren is elismert szakember neve még a közismerten rövid emlékezetű társadalom legnagyobb részében is ismerősen cseng. Balázs Péter két évtizedes visszatekintéséhez mégsem ez adja meg a szakmai alapot, hanem majd évtizedes koppenhágai, majd bonni, illetve berlini nagyköveti tevékenysége, illetve elsősorban az a tény, hogy 2003 és 2004 között ő volt Magyarországnak az Európai Unióhoz kiküldött első állandó képviselője, majd az ország EU-csatlakozása után rövid ideig az Unió legszupranacionálisabb szervének, az Európai Bizottságnak első magyar tagja. E közérdeklődést kiváltó témában tehát mondhatni szerzőnk egyike a legilletékesebbeknek.

Történezként ugyan kezdetben kételkedve vettem kézbe a közelmúlt mellett jószerint mégis a máról szóló könyvet, attól tartva, hogy kevés újdonsággal szolgálhat. Kellemesen kellett csalódnom, hiszen a szerző nagy ívű megközelítése mindenütt áttöri a húsz év szűk dimenzióit. Olyan folyamatot tár elénk lebilincselően színes, olvasmányos módon, amely még a kommunizmus időszakában tett első bátoratlan lépésekkel kezdődik és jelenleg is tart. Balázs Péter munkájának egyik nagy érdeme, hogy ellentmondva a lassan szokásossá vált módszernek, nem áll meg Magyarország európai uniós csatlakozásánál, hanem igyekszik az állam uniós tagként való működési mechanizmusait összefoglalni, elemezni, sőt értékelni. Így amellet, hogy múltat tár fel, egyben a jövőbe is mutat.

A magyarországi és hasonlóképpen a romániai szakirodalom ugyanis mindmáig olyan egyszerű sikertörténetként írja le a kelet-közép-európai országok EU-integrációját, amelynek csúcspontja az illető állam EU-csatlakozása. Nem véletlen hát, hogy a szakkönyvek zöme Magyarországon a 2004 körüli években, Romániában pedig 2007 tájékán jelent meg. Azóta pedig mintha valamelyest lanyhult volna a téma iránti érdeklődés. Ugyanakkor főleg a nagy keleti bővítést⁶ taglaló alkotá-

sok jószerint óriási összefoglalók, amelyek a tíz kelet-európai állam csatlakozását egészében tárgyalják, és inkább az azonos célokat követő országok fejlődésének közös tényezőire összpontosítanak.⁷ Ezzel szemben Balázs Péter műve a magyar partikularitásokról szól, és elmondhatjuk, kizárólag csak Magyarországról e tekintetben ilyen átfogó alkotás talán nincs még egy.

Ennél is fontosabb viszont, hogy a könyv alapvető célja Magyarország EU-tagállamként való működésének bemutatása, a nagy európai családban a magyar állam és közvetve az egész magyarság érdekérvényesítési lehetőségeinek leírása és elemzése. Ezáltal Balázs Péter volta-képpen arra tesz kísérletet, hogy az Európai Unió belső működési mechanizmusairól tájékoztassa az olvasóközönséget, mintegy megtanítsa élni az EU-ban. Ki is lehetne erre illetékesebb, mint a gyakorló diplomata, a több évtizedes oktatási múlttal bíró egyetemi tanár?⁸

Hasonló kezdeményezés a román szakirodalomban is időszerű lenne. Sajnos egyelőre nálunk nem foglalkoznak a szakkönyvek Románia EU-tagállamként való működésével. Az eddig megjelent jelentősebb művek zöme – mint már említettük – vagy az ország uniós csatlakozását közvetlenül megelőzően,⁹ vagy szinte azonnal azt követően látott napvilágot.¹⁰ Így a kérdés velejét, *a hogyan tovább?* mi-kéntjét szinte nem is érinthette.

Mindezeket túl Balázs Péter könyve más értelemben is egyedinek számít. Szakmai hiány pótlására született, tudományos igényű és mégis a nagyközönségnek szánt alkotás. Megállapításai, értékelései alapján tudományos színvonalúnak tekinthető munka, mégsem elvont vagy érthetetlen. A szerző magával ragadó stílusa, logikus érvelése, könnyen követhető gondolatmenete szinte a diplomata tárgyalóművészetét tükrözi vissza. A szöveget nem terhelik hivatkozások, legfeljebb néhány magyarázó, pontosító lábjegyzet. Ezért a kötet szinte olvastatja magát.

Talán ezáltal e könyv is hozzájárul ahhoz, hogy a Kelet-Közép-Európában 1989 után mindenütt érzékelhető generációs szakadékot enyhítse. Hiszen a munkában tárgyalt időszak kezdetétől, a múlt század hetvenes éveinek végétől napjainkig, az akkori fiatalok mellett már lassan felnőtt egy olyan új generáció, amelynek tagjai Magyarország (és Románia) EU-

csatlakozásának időszakában szocializálódtak, és ezért nem vagy csak nagyon nehezen találnak kapcsolatot a korábbi idők lényegesen különböző életfelfogásával, az akkoriban domináns önképpel.

Ugyanakkor Balázs Péter könyvének az a része, amelyben Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozását szakaszokra lebontva elemzi, a kortársak számára is igencsak érdekes és tanulságos lehet. Kezdve az 1968-as új magyar gazdaságpolitikától, majd a '89-es rendszerváltáson át, eljutva a csatlakozási tárgyalásokig és a 2004-es tagfelvételig a szerző élesen elkülönítve, de ugyanakkor szoros egymásutániségben mutatja be az integrációs folyamat állomásait, a fejlődéstörténet eseményeinek ok-okozati kapcsolatrendszerét. Olyan, lassan ma már történelminek is nevezhető tabló rajzolódik ki előttünk, amelynek hosszú, több évtizedet felölelő időszakát átéljük ugyan, részleteit ilyen összefüggésekben a hétköznapokban mégsem érzékeltük.

Külön érdeme a kötetnek, hogy Magyarország NATO- és EU-csatlakozását együtt tárgyalja, a két folyamatot párhuzamosan elemzi, a kölcsönhatásokat kidomborítja. A két szervezetbe való belépés Balázs Péter által feltárt forгатókönyve pedig kisebb-nagyobb eltérésekkel akár bármelyik közép- és kelet-európai államra is vonatkozhatna. A Magyarországhoz nagyon hasonló utat bejáró Románia esetében e megállapítás kimondottan érvényes. E kötet ezért az erdélyi magyar olvasónak külön is érdekes lehet, főleg azért, mert a román állam NATO-hoz való csatlakozása az itthoni szakirodalomban érthetetlen módon elhanyagolt téma.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetével ellentétben a szerző kötetében egyáltalán nem szentel figyelmet a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodásnak (Central European Free Trade Agreement–CEFTA),¹¹ holott ennek megalakítása és a keretében megerősödő lengyel–cseh–szlovák–magyar gazdasági kapcsolatok az 1990-es évek első felében nagyot lendítettek Magyarország és az egész közép-európai térség EU-kapcsolatain. Hasonlóképpen a jóval kevesebbek által ismert Közép-Európai Kezdeményezés (KEK)¹² sem kerül említésre a könyvben, pedig ennek a szervezett együttműködési formának is szerepe volt az integrációs folyamatban. Ezek a valószínűleg terjedelmi okokkal magyarzha-

tó hiányosságok természetesen nem tekinthetők a munka értékét jelentősen csökkentő tényezőknél. Hiszen e két szervezet nemzetközi életben játszott szerepe nyilvánvalóan meg sem közelíti az Európai Unió vagy a NATO súlyát és befolyását. Mégis legalább céljuk és létezésük rövid bemutatása, illetve elemzése nagymértékben hozzájárult volna a könyvben leírt folyamatról alkotott kép teljességéhez. Annál is inkább, mert mindkét nemzetközi szerveződési forma létrehozásában vezető szerepet vállalt az ún. „visegrádi országok csoportja”,¹³ amelynek megalakulásáról Balázs Péter bőven értekezik, és jelentőségét munkájában több helyen méltatja.

Címével összhangban a könyv alapvetően két részre oszlik: Magyarország húszéves fejlődését és az Európai Unió bővüléseit, átalakulásait ismerteti szoros összefüggésben. Kiegészítő felépítését mutatja, hogy nyolc fejezetéből négy a magyar állam Nyugat-Európa intézményi rendszeréhez való közeledését, négy pedig az EU utóbbi évtizedekben végbement fejlődését, bővüléseit, szerkezeti reformjait mutatja be. Igen érdekesítő része a műnek az európai alkotmány, a későbbi Lisszaboni Szerződés megalkotásának leírása, amelynek hitelességét a szerző e folyamatban való cselekvő részvétele adja.

Mindazonáltal, Balázs Péter sorait olvasva, érezhetővé válik, hogy az Európai Unió nemzetek feletti jellegének Lisszabon után is megmaradó hiányosságai miatt a munka néhol pesszimista, mondhatni euroszeptikus hangulatú. Mint ahogy a szerző maga is megvallja, ennek fő oka az EU-ban jelenleg is érezhető jelentős mértékű tagállami befolyás és hatalom és ezzel összefüggésben a nagyhatalmak és a kisebb tagországok közötti, még mindig szembetűnő, különbség. Mindezt azonban megfelelőképpen ellensúlyozza Balázs Péternek a magyar jövővel szembeni nagyrészt optimista, bizakodó látásmódja és az Unió további megreformálásának lehetőségében való töretlen hite.

Amellett, hogy a magyar–EU kapcsolatok nagy ívű összefoglalóját alkotta meg, e kötetét a szerző nem titkolta az Európai Unió belső működését feltáró kézikönyvnek is szánta. Munkájának többoldalúságát bizonyítja, hogy a kötet akár az Unión belüli érdekérvényesítési lehetőségek összegzéseként is felfogható. Az

aktív diplomata szemszögéből elemezzé az Európai Unió struktúráját és a tagállamok kapcsolatrendszerét, Balázs Péter arra tesz kísérletet, hogy meghatározza Magyarország helyét az EU-ban. Ugyanakkor külön figyelmet szentel annak a kérdésnek, hogy a magyar államnak milyen kilátásai vannak a közeljövőben, mi az, amit az Unió nyújtani tud egy – a szerző szavaival élve – a közösség „félperifériális” övezetében lévő, nemrég még szocialista berendezkedésű országnak.

Külön figyelmet érdemel még a könyvnek az Európai Unió szomszédságát és a további bővítés kilátásait taglaló része, amelyről a szerző alapvetően geopolitikai nézőpontból értekezik, és hosszú távon egy nagy kiterjedésű, a világgazdaságot alakítani képes Unió lehetőségét tárja fel.

Jelentősen emeli a munka értékét a könyv végén található, jól megválogatott kronológia, amely egyrészt az Európai Unió még Európai Gazdasági Közösségként, 1957-től kezdődő történetének legfontosabb mozzanatait, másrészt pedig

Magyarország EU-val való kapcsolatainak főbb állomásait tartalmazza. Emellett a kötet specifikumának számít a Magyarország európai integrációjában fontos szerepet játszó személyek nevét és politikai, illetve gazdasági vezető beosztásait tartalmazó lista, amelynek nagy szerepe van a műben tárgyalt események jobb értelmezhetőségében.

Világos vonalvezetése, pontos adatai, megbízható szakmai értéktételei és hasznos mellékletei folytán Balázs Péter könyve Magyarország nyugat-európai reintegrálódásáról – a szerző eredeti szándéka ellenére – nem csupán egy a nagyközönség által forgatható olvasmány, hanem egy olyan szakember által írt visszatekintés, amely méltán tarthat számot az egyetemi diákság, sőt a diplomata-társak érdeklődésére is. A szövegben minduntalan fel-felbukkanó, vallomás-szerű elemek pedig hosszú távon a korzakkal majdan behatóan foglalkozó történészeknek nyújthatnak értékes támpontokat.

Murádin János Kristóf

■ JEGYZETEK

1. Az ismert szociálpszichológus, Hunyady György mellett Héthy Lajos, Ferge Zsuzsa, Krémer Ferenc, Wéber Attila, Laki László.
2. Galló Béla.
3. Egry Gábor, Ripp Zoltán, Sipos Balázs.
4. Fleck Zoltán.
5. Pitti Zoltán, Andor László.
6. Az Európai Unió történetében legnagyobb számító bővítés keretében, 2004. május 1-jén, Magyarország és még kilenc másik kelet-közép-európai állam: Lengyelország, a Cseh Köztársaság, Szlovákia, Észtország, Lettország, Litvánia, Szlovénia, Málta és Ciprus lett az EU tagja.
7. Egyebek mellett említésre méltó ezek közül például Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Osiris Kiadó, Bp., 2005 vagy Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): *Európai közjog és politika*. Complex Kiadó, Bp., 2006.
8. Balázs Péter 1990-től címzetes egyetemi docens volt a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen, majd 2000-től ugyanott professzor, 2004-től pedig a budapesti Közép-európai Egyetem (Central European University–CEU), valamint a Corvinus Egyetem világgazdasági tanszékének professzora.
9. Ilyen például Ana Maria Dobre – Ramona Coman: *România și integrarea europeană*. Institutul European, Iași, 2005.
10. Többek között Ion Niță: *Integrarea României în Uniunea Europeană: acțiunile comunitare, negocierile și Tratatul de aderare, impactul integrării*. Editura Lumina Lex, Buc., 2007 vagy Vasile Pușcaș: *România spre Uniunea Europeană*. Institutul European, Buc., 2007.
11. A CEFTA egy 1992. december 21-én, Krakkóban a visegrádi országok (Lengyelország, Csehország és Magyarország) által létrehozott nemzetközi kereskedelmi szervezet, amelynek célja az volt, hogy tagországainak nyugat-európai integrációját felgyorsítsa. Az alapító államok EU-csatlakozása következtében tagságuk a szervezetben 2004 májusában automatikusan megszűnt. Többszöri átalakulás után jelenleg a CEFTA-nak nyolc tagja van: Horvátország, Macedónia, Bosznia-Hercegovina, Moldova Köztársaság, Szerbia, Montenegró, Albánia és Koszovó.
12. A KEK egy 1989-ben Ausztria, Olaszország, Magyarország és Jugoszlávia kezdeményezésére létrehozott kormányközi fórum, amely a tagállamok közötti politikai, gazdasági és kulturális együttműködést volt hivatott keretekbe foglalni. Jelentősége az ezredforduló idejére erősen lecsökkent. Napjainkban 17 tagállama van.
13. A visegrádi országok csoportja a Magyarország, Lengyelország és Csehország képviselői által, 1991. február 15-én, Visegrádon megkötött szerződéssel alakult meg. Célja a három állam gazdasági és politikai együttműködésének kiszélesítése és az Európai Unióhoz való későbbi csatlakozásuknak elősegítése, valamint az integrációs folyamat felgyorsítása volt. Alapító tagállamainak száma Csehország kettéválásával, 1994-től négyre emelkedett. Jelenleg az Európai Unióban belső tagállami lobbicsoportként működik.